

Šiame numery:

Bendrija. Laurynas St(u)oka. „Detante“.

Dail. Adolfas Valeška apie Vilniaus meno vystymosi fragmentus.

Aušra-Marija Jurašienė žvelgia į naują Algirdo Landsbergio novelių knygą.

Ezra Pound'o poezija, lietuvių kalbon išversta Tomo Venclovos.

Mirė kompiuterių išradėjas.

Darius Lapinskas rašo apie jaunųjų talentų koncertą Chicagoje.

Kokia nauda iš glostančios kritikos?

Nauji leidiniai.

Kertinė Paraštė

Bendrija. Laurynas St(u)oka. „Detante“

1980 m. „Tėviškės Žiburio“ (Nr. 3) dr. Pr. Gaida kviečia lietuvių Vakaruose ir okupuotoje tėvynėje baigti valyti savo kalbą nuo svetimų skolinių, ypač nuo slavų barbarizmų. Bendrinėje lietuvių terminologijoje. Dr. Gaida ilgusius sustoja prie Bažnyčios žodžio, kuris lietuvių kalbą yra atėjęs per gudus, ir siūlo jį pakeisti lietuvišku žodžiu Bendrija, nes šis terminas turėtų bendruomeninį pradžią ir beveik išreiškia tai, ką graikų „Eklezija“ (sueiga, susirinkimas). Ir mūsų Sv. Rašto vertėjas arkivyskupas J. Skvireckas į senatvę bažnyčios terminą siūlė keisti graikišku eklezija, kuri reiškia tikinčiųjų bendruomenę ir siekia pačią krikščionijos pradžią. Todėl paskutiniame Naujojo Testamento vertime (1947 m.) jis visur šalia Bažnyčios skliauteliuose rašė Eklezija.

Nors jau yra praėję daugiau kaip 30 metų nuo arkivyskupo J. Skvirecko siūlymo, tačiau eklezija bažnyčios vietoje nepriėmė. Jeigu bažnyčios žodis tereikštų tokį kasdieninį daiktą kaip bulvė, kopūstą, pomidorą-tomatą, sakytume tegu palieka tas vardas su lietuviška galūne iš to krašto, iš kur jis yra atėjęs, kaip tai dažnu atveju būna kituose kraštuose. Bet gausiems lietuvių tikintiesiems Bažnyčia yra vienas svarbiausių ir reikšmingiausių institucijų bei jos vardų. Todėl jis turėtų skambėti taip, kad lietuviams krikščionims būtų artiausiai širdies.

Ir „Tėviškės Žiburiai“ gerai elgiasi, kad nevartoja nei Bažnyčios, nei Eklezijos, bet visada rašo Bendrija, kuri savo skambesiu primena bendruomenę. Tik reikėtų, kad šis terminas palaikytų taip pat kita lietuviška spauda. Bet, pasisakant už Bendriją kaip Kristų išpažįstančių bendruomenę, dar pasilieka neaišku, kaip reikėtų vadinti tą pastatą, kur krikščionys susirenka mels-

tis. Dr. Pr. Gaida rašo, kad arkivyskupas Skvireckas siūlė bažnyčios vietoje vartoti dievnamį, arba šventovę. Pats dr. Gaida nieko nesūlo. Taigi atrodo, kad jis pats abejoja, ar bažnyčios pastatą tikėtų vadinti bendrija.

Šis terminas iš tikrųjų tetinka tikinčiųjų bendruomenei — institucijai, o jos pastatui reikėtų kito lietuviško termino. Jeigu šventovė nebūtų per daug bendras žodis, tai už dievnamį būtų geresnis šventnamis, maldykla. Šventnamis gal geriausiai išreikštų katalikų ir evangelikų Bendrijos pastatą; jis tik tuo nepatogu, kad sudėtas iš dviejų kamienų. Žodžio sudėties atžvilgiu patogesnis būtų maldyklos terminas. Tik jis skamba per prozaškai kaip mokykla, skaitykla, prausykla. Todėl maldyklą kai kas pradėtų painioti — tarti kaip maldyklą. Taigi, atrodo, kad bažnyčios pastatui šventnamio terminas būtų tinkamesnis, nors galėtų būti ir šventovė.

(Red pastaba. Dr. Pr. Gaidai ir dr. J. Griniui balsuojant už „Bendriją“ vietoj „Bažnyčios“, nepamirštinas vis dėlto ir kitas apsisprendimo veiksnys, būtent, pati vienos ar kitos sąvokos vartotoja — lietuviškoji visuomenė, liaudis. Jeigu ji kelių užsispyrusių brukamo žodžio nepriima, tai kova už jį virsta kova su vėjo malūnais. Net ir kalbininkų teikiama pakaitalai ne visada buvo geri, tiksliau — visuomenės buvo nepriimtini. Mat, liaudis irgi turi savo supratimą, savo tiesiog intuityvią nuovoką, su kuria naujų žodžių ar naujų sąvokų kalėjai taipgi privalo skaitytis. Sakysim, kadaise peršami „purbabridžiai“ vietoj „kaliošų“ nepriėjo ir gana, kai tuo tarpu Jablonskiui tereikėjo tik tarti „degtukai“, ir iš karto jie žmonių buvo priimti. Kovojant prieš „Bažnyčią“, reikėtų tada kovoti ir prieš „knygą“. Abu du tie žodžiai maždaug tuo pat kūr krikščionys susirenka mels-

(Nukelta į 2 psl.)

VILNIAUS MENO VYSTYMO SI FRAGMENTAI

ADOLFAS VALEŠKA*)

Nesigilinsime šiandien į istorinę chronologiją, nė į įvykių raidos detales, bet bandysime pažvelgti į Lietuvos meno vystymosi aplinkybes. Padarykime mažą ekskursiją į Lietuvą ne kaip turistai, bet kaip istorinių ir meninių įvykių dalyviai per paskutiniuosius keturis šimtmečius.

Štai Vilnius. Mūsų sostinė. Stabtelėjame ties katedra. Apsidairame. Ją supa miesto bažnyčių bokštai, kurie nukelia mus į tuos laikus, kada čia dar tebestovi senoji katedra. Jos dešinėje didingi karaliaus Žygimanto Augusto rūmai. Kairėje — žaliuoja parkas su spindinčiais tvenkiniais ir srovenančiais fontanais. Tiesiai prieš mus, pro vešlią augmeniją, matome bajorų Radvilų rūmus, apvairnuotus penkiais paukščių kulpais. Pavasaris. Medžiai pasipuošę margaspalviais žiedais, ir tame spalvingame fone ritmingai rikuoja vienuolynų ir bažnyčių bokštų siluetai.

Didikų ir miestiečių gyvenamieji pastatai nepaprastoje urbanistinėje gatvių struktūroje vaizdžiai liudija aukštą mūsų sostinės architektūrinę kultūrą. Senojo Vilniaus plane vienuolynai, planingai išsidėstę išilgai pagal tas gatves, gali stebėti viską, kas darosi aplink karališkąją pilį ir

miestą. Karaliaus ir Radvilų rūmuose randame sėkmingai sujungtas turtingiausias bibliotekas, kurios turi nepaprastą įtaką besivystančios Lietuvos kultūrai. Ir to miesto gatvėse matome judančius studentus, jų mokytojus, įvairių sričių profesionalus, amatininkus ir jų cechų narius... Esame 16-tame šimtmetyje, kada Europoje sužydi Renesansas, ir Lietuva lygiagrečiai įsijungia į tos civilizacijos kūrybinį procesą. Lietuva yra jau tiek subrendusi, kad savo kultūrinės vertybės vysto savo šviesuomenės orbitoje. Architektūra, dailė, literatūra, muzika, teatras negali gimti dykumoje. Tiems meniniams pasireikšmams turi būti atitinkama dirva. Tų menų centras yra Vilnius, tačiau kultūrinis judėjimas siekia ir kitas Lietuvos vietas. 16-tame amžiuje atidaromos mokyklos, kolegijos ir universitetas patvirtina tą Lietuvos kultūrinį standartą. Vilniaus universiteto įkūrimas sutampa su barokinio stiliaus išsivystymu ir to laikotarpio jėzuitų pažiūra į meno filosofiją. Matome kaip Romoje ir Vilniuje paraleliai vyksta katalikybės restauracija. Mūsų didikai ir šviesuomenė savo dėmesį kreipia į italų vaizdinį meną, nes italų meninių formų idėjos atitinka mūsų tautinį charakterį.

Pažvelkime dabar gi į mūsų kaimynus germanus. Ir ką gi matome — visai skirtingą meno charakterį nuo mūsų. Paanalizav-

Sv. Petro ir Povilo bažnyčios Antakalnyje — Vilniuje vidaus detalė su Sv. Marijos Magdalenos skulptūra (XVII amž.). Nuotr. J. Grikenio

Vilniaus senamiesčio detalė panorama su Sv. Mykolo ir Sv. Jono bažnyčių stogais, bokštais, varpinėmis ir fasadais. (XV—XVII amž.).

vę lietuvių meną, randame jo priklausomumą romanų tautų charakteriui. Lietuvis individualumas yra daug artimesnis prancūzams ir italams, negu slavams ar germanams. Lietuvos meno stilistiniai ir formaliniai pagrindai yra kilę iš to paties kamieno kaip ir Pietų ir Vakarų Europos menai. Jų mastas menui analizuoti ir klasifikuoti yra ir mūsų mastas, tačiau jis skiriasi nuo anų savitu kloritu, kompozicijos momentų pasirinkimu, turiniu ir judesiu. Lenkų profeso-

rius Mečislovas Limanovskis teigimu, lietuvių tautos kultūrinis potencialas glūdi jų jaunatviškoje energijoje. „Jų veikla istorijos slinkyje ir dabar, atgavus nepriklausomybę, per stebėtinai trumpą laiką pakilo iš griuvėsių. Lietuviai turi dabar viską, kas reikalinga civilizuiotam kraštui“, — pareiškė Limanovskis muziejaus darbuotojų posėdyje (1940 m.) Vilniuje. Po gana blankių Vidurinių amžių lietuvis pradeda statyti ne tik savo sostinę, bet kuria daugybę architektūrinių ir kitų meno paminklų visame krašte. Šalia internacionalinio pobūdžio meno paminklų gimsta tūkstančiai nepaprastai vertūs liaudies menininkų sukurti objektai. Namai, kiemai, kapinės, kryžkelės nusagstomos tuo liaudies menininko kūriniais, ir visas kraštas tampa lyg gyvu meno muziejumi. Tuo metu, kai meniniai išsėmęsi Europa įėjo į Afriką ir kitų kontinentų vadinamame „primityviame“ (etniniame) mene, mes pat savo etninį meną turėjome čia pat, namie, ir mums nereikėjo įieškoti idėjų svetur. Lietuva bene ir liko vienintelis Europos kraštas, kuris tebeturėjo tokį autentišką savo etninį meną.

Turint mintyje gimtą lietu-

vio meninį potencialą ir 16-tojo amžiaus materialinį žydėjimą, nenuostabu, kad sostinė Vilnius tampa vienu iš civilizacijos centrų. Mūsų tas daugyveidis ir daugiaspalvis meno vystymasis vyksta lietuviškojo genijaus orbitoje.

Reikia pripažinti, kad krikščionybė lietuvių sąmonėje įgavusi pilnatį ir tampa aktyviu jėga, atitinkamų formų tai krikščioniškai civilizacijai įgyvendinti. Pagal anų laikų tarptautinius papročius, Europos kraštai kviečiasi menininkus, statybinius, dvasininkus ir netgi valstybinius iš kitų valstybių. Neatsilikia ir Lietuva.

Kultūriniai Lietuvos kontaktai su Italija prasideda labai anksti. Meno istoriko kun. dr. Petro Slepčevskio teigimu, pirmasis teatrinis vaidinimas Vilniuje buvo pastatytas 1500-taisiais metais, kai Vienoje tuo tarpu penkeriais metais vėliau, būtent, 1505-tais metais.

Reikia pripažinti, kad Lietuvoje anais laikais vyksta trintis tarp protestantų ir katalikų, tačiau, nežinūnt to, ir vieniems ir kitiems meno šaltinis yra ta pati Italija. Vis dėlto mūsų prigijęs pietinės Europos vaizdinis menas tampa stabdžiu plėstis protestantizmui. Šiaurinėje Vokietijoje tuo metu protestantai naikina visa, kas žmogui yra grožis ir ką jis kūrė su meile: bažnyčiose kapojami bareljefai, skulptūros, naikinami paveikslai, daužomi vitražai... Paneigiama visa, ką tikinčias kūrė, išreikšdamas savo vidinę ekspresiją ir savo džiaugsmą įgyvendindamas vaizdinę formą. Lietuvis protestanto bajoro žvilgsnis tuo metu krypsta į Italiją, ypač į Florenciją.

Renesansas atneša Europai naują civilizaciją, kuri perfor-

muoja kūrybinę idėją į tarptautinę platformą. Menininkas įgauna laisvę savo idėjinei interpretacijai ir netgi prieškrikščioniškojo laikotarpio simbolius laisvai jungia į savo tapybinius ir skulptūrinius kūrinius. Mūsų Sv. Petro ir Povilo barokinio laikotarpio bažnyčioje, Vilniuje, neatsitiktinai matome inkorporuotą vietinę augmeniją, gyvulius, simbolius ir netgi Lietuvos istorijos scenas. Italų renesanso dailininkas Ticianas nesivaržo savo Nekaltosios Mergelės dangun emimo paveiksle Madoną supančius angelikus ir vaikelius paivaizduoti be drabužių, kaip darė ir pagoninio klasicizmo kūrėjai.

Baroko laikų menas neabejotinai turi lemiamos reikšmės kovai su protestantizmu Lietuvoje. Antimeningi protestantų pažiūra bažnyčių puosime gyvbingai lietuvių masei mažai imponuoja. Lietuviai rūpi matyti veiksmą, kurio apščiui randame 17-tojo amžiaus mūsų religiniame mene.

Menas neabejotinai buvo tuo religinio pakilimo kertiniu akmeniu pietinėje Europoje. 1622-raisiais metais gegužės 22 d. su dideliu respektu ir šventiška ekspresija buvo kanonizuoti keturi šventieji — Ignacas (Ignatius), Teresė (Teresa), Pilypas Neri (Filipo Neri), ir pranciškus Ksaveras (Francis Xavier). Tą įvykį galima laikyti Romos religinio atgimimo.

Lietuvoje gi tarp protestantų ir katalikų vyksta ne tik teologinė trintis, bet kartu ir varžybos meno fronte, nes tuo metu vaizdinis menas, muzika, literatūra, teatras teikia vadams prestižą. Kai žvelgiame į tuos laikus, nerandame pusiaukelės tarp vienos ir kitos pusės. Radvilams ir ki-

(Nukelta į 2 psl.)

Vilniaus meno fragmentai

(Atkelta iš 1 psl.)

tiems mūsų bajorams savo dvasia buvo artimesnė Florencija, kai tuo tarpu Krokuvo bajorų žvilgsnis buvo nukreiptas į šiaurinę Europą. Vakarų meno autoritetas Kenneth Clark veikale „Civilization“ (1919) italų skulptorių ir architektų Bernini apvainikuoja kaip katalikybės restauracijos simboli, o Berninio kompozicijoje kaip tik matome daug teatrališkumo, kurį randame ir mūsų Šv. Petro ir Povilo bažnyčios skulptūrų scenose. Vilniaus Dailės muziejaus pavidimu kun. dr. Petras Sledziewskis parašo tos bažnyčios monografiją (1940 m.). Kada išryškėja tų scenų teatrališkumas, pasirūžtame atvaizduoti jį kinematografiniu būdu. Kiti gi filmą — apie senąją Vilniaus architektūrą — jau buvome ipusę...

Grįžkime dabar prie senojo Vilniaus miesto plano. Jame išvingiuotų gatvių, gatvelių ir skersgatvių dinamika su ritmingais išdėstytais architektūriniais šedevrais tiesiog skatina mus eiti ir eiti tomis gatvelėmis pirmyn, surandant vis naujus, vis idomesnius pastatus. Tų gatvelių išvingiavimas sudaro dvigubą reikšmę: strateginę ir estetinę. Optiniai atrodytų mums lyg tai būtų teatro scenų vaizdai. Kiekvienas mūsų stebėjimo punktas yra užpildytas architektūriniais objektais. Mums judant, keičiasi ir tų objektų vaizdai, nes tose išraištos gatvelėse matome tų pastatų fasadus ir kylančius bokštus tai iš vienos, tai iš kitos pusės. Turint omenyje tų vaizdų dinamiką, man kilo mintis senąją miestą nufilmuoti iš lėtai slenkančio automobilio, stabtelint ties parinktais architektūriniais ansamblais. Jau ir scenarijus buvo paruštas.

Senąjį Vilniaus miesto planą muziejus rekonstruoja. Ir kagi randame? Senojo miesto planuotojams rūpėjo ne tik bendra architektūrinė formų kompozicija, bet ir kiekvieno pastato pozicija, jo išikišimai erdvėje ir netgi kiekvienas kampelis tarpe tų pastatų buvo krupščiai apgalvotas — lygiai kaip kompozicija kokiame tapybiniame paveiksle. Bažnyčių vidaus architektūrinės dalys — altoriai, sakyslos, klaukšos — taip pat nėra vienoje linijoje pagal sieną ar nišą simetriškai išniriuotos.

Paėjkime toliau. Įtenkime į Šv. Teresės ir Šv. Jono bažnyčias. Kiekvienas jų altorius pakreiptas taip, kad šviesa ne pripuola, bet įdomiai kristų ant architektūrinio formų, o šešėliai išryškintų jų detales. Jei mes bandysime įsivaizduoti atitiktą Krokuvos ar šiaurinės Vokietijos architektūrą, jo tenai nerastume.

Germaniška pažiūra į meną mums buvo svetima, o slaviškas lenkų romantizmas giliai protaujančiam lietuviui nebuvo realus. Lietuvių menininkas visados įsivaizduoja paprastą, aiškų ir konkretų formos. Nežinot, kad iš prigimties esame paveldėję didį mistiškumą, mums vis dėlto nestinga realių sprendimų.

„Lenkų kūrybos specifinį charakterį ugdė trys veiksniai“ — sako lenkas dr. Mieczysław Treter (Dr. Mieczysław Treter: „Polijas jaunako laiku telosios mokslo“. Rīga, 1934). „Pirmas veiksnys — tai rasiškai slaviškos kilmės temperamentas, duodąs charakteringą ir skirtingą žymę bet kuriam lenkų tautinės dvasios pasireiškimui tiek visuomeniniame, tiek politiniame, tiek kultūriniame gyvenime. Ypačiai tas temperamentas jaučiamas literatūroje, muzikoje ir vaizdiniame mene. Jaučiame jį netgi moksle, pavyzdžiui lenkų filosofijoje. Antrasis veiksnys — tai ypatinga Lenkijos geografinė padėtis tarp dviejų didelių pasaulių — Rytų ir Vakarų. Lenkijoje nuo senovės laikų kry-

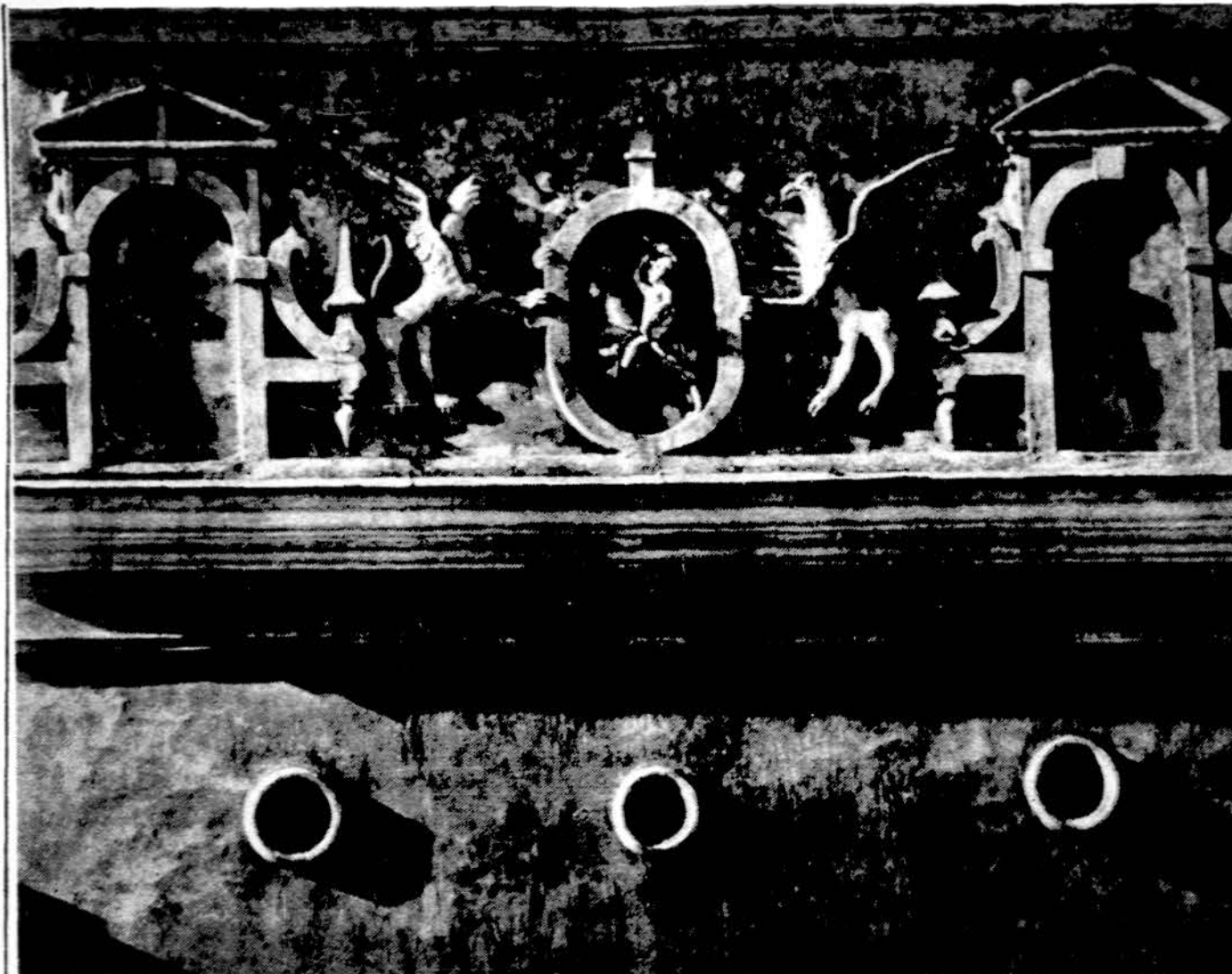
žiuojasi dvi civilizacijos: romaniškos — pietryčių kultūra ir rytų — bizantinė kultūra, kurios abi yra atmištos šiaurės germanų pradais ir orientaliniais elementais, siekiančiais netolimuosius Rytus. Pastarieji pradai į Lenkiją pateko per Turkiją, su kuria ji išbuvo betarpiškam kontakte beveik per visą istorijos eigą...

„Per visą vėlesniosios lenkų vaizdinio meno raidos laiką, t. y. nuo 18-tojo amžiaus iki šių dienų, Lenkijoje varžosi dvi žymios kryptys: pietinė, aiški romeniškos charakterio, klasikinė kryptis ir šiaurinė, daugiau germanų ir anglosaksų charakterio romantiškos kryptis, atitinkanti lenkų charakterio individualines savybes daugiau, negu pirmoji“, — dąro išvadą Dr. Treteris.

Kaip matome, pagal dr. Treterį, nuo 18-to amžiaus pabaigos iki šių laikų varžosi dvi ryškios linkmės — klasikinė ir romantiškos. Pagal tą teoriją išeitu, kad lenkų tautos būdas nėra vienytiškas, turi pagrindinių skirtumų. Tačiau šiam „painiam“ lenkiškos meno charakteriui spręsti reikėtų jau specifinių komentarų.

Lenkijos meno centras reikalauja laikyti Krokuvą ir, vėliau, Varšuvą. Trečias gi centras, kurį lenkai sau priskiria, yra mūsų Vilnius. Ir tas Vilnius kaip tik ir yra to klasikinio meno židinys. Analizuojant lenkų meną be Vilniaus, rasime jį vienašaliu. Pradedant nuo Vilniaus urbanistinių uždavinių ir baigiant atskirais pastatais, nieko lygaus ir panašaus lenkų kultūroje architektūroje nerastume. O nerastume todėl, kad Vilnių statė lietuviai ir jis yra mūsų klasikinio periodo turas. Iš to matome, kad Lietuva ir Lenkija siekė savo civilizacijos skirtingais keliais, nežinot, kad pagal politinę uniiją ir buvome „svogeriai“. Mes kreipėme žvilgsnį į meną, kuris mums buvo artimas, ir rinkomės kūrėjus, kurie atitiko mūsų estetinei pasaulėžiūrai. Tas pats dr. Treteris teigia, kad karalienė Bona, Lenkijoje šeimininkaudama, spaudė, kad būtų kviečiami italų architektai, kurie pakenkė lenkų nacionalinės architektūros vystymuisi.

Nepaslapstis, kad mūsų kaimynai lenkai ne tik norėjo pasisavinti mūsų žemes, bet bando priskirti sau ir mūsų „sukultūrinimo“ nuopelnus. Bet pažvelkime, kad ir jį patį nuomone apie architektūros vystymąsi Lenkijoje. „A Dictionary of Architecture“ lenkų architektūros skyrių pradeda 10-tuoju amžiumi, kada ta architektūra pasiskolindama iš Bohemijos, o vėliau dominuojama vokiečių įtakos. Renesansas, leidinio teigimu, atėjo per Vengriją ir Čekiją ir barokas iš Italijos. Neoklasikinį stilių Lenkijoje vysto Giacomo Fontana (1710 — 73), Domenico Merli-

Vilniaus Auksinio vartų atkila — Renesanso epochos detalė su Lietuvos Vyčiu (XVI amž.).

Nuotr. Algimantas Kunčias

ni (1730 — 97) ir Jan Baptist (1753-95). Ten pat sakoma: „Tačiau labai monumentali ir didingų portalų iškyla lenkų architektūroje. W. Guciewicz (1753 — 98) Vilniaus katedra (1777 — 1801). Taigi, pagal tai 1753-1801 metais atrado vienintelį „lenkų“ architektą, kuris, kaip žinome, buvo ne kas kitas, kaip lietuvis Laurynas Stoka-Gucevičius, baudžiauninko Simono Stokos sūnus, 1753 m. gimus Migoniu kaimo, Kupiškio valsčiuje. Baigęs Lietuvos Vyriausiąją mokyklą Vilniuje, Stoka-Gucevičius studijas tęsė Paryžiuje pas žinomą architektą Jacques Francois Blondel'į architektūros mokykloje, Prancūzijos Dailės akademijoje, o vėliau persikėlė į Romą. Suminėti duomenys rodo, kad Lenkijos architektūrą puoselėjo pirmiausia vokiečiai, čekai, prancūzai ir, karalienės Bonnos įtakoje, italai. Pažįstant specifinį lenkų tautos romantišką charakterį, šiaurės germanų architektūros pradai daugiau atitiko jų polinkius.

Grįždami prie Lietuvos ir Lenkijos valstybių civilizacijos vystymosi istorijos, matysime tų valstybių skirtingą vystymosi procesą. Geopolitinė situacija, Jokai tapus Lenkijos karalium, vertė mus tarpusavy bendradarbiauti ir tautų politiniai ryšiai sustarėjo, tačiau meninė kultūra jau sėmėmės betarpių ir ne iš šiaurinės Vokietijos ar Čekijos, bet tiesiogiai iš Italijos, Prancūzijos, o vėliau ir iš Ispanijos. Protestantizmui iškilus, dalis mūsų bajorų tą protestantizmą priėmė ne tiek protestuodami prieš katalikybę, kiek jie norėjo tuo atsipalaiduoti nuo įkyrių Krokuvos ba-

jų. Lenkų tendencija išbraukti i vidinį tautinį mūsų gyvenimą nuodijo ne tik politinė, bet ir kultūrinė Vilniaus atmosfera. Vilniaus vyskupas Protasevičius, rašydamas laišką dėl universiteto įsteigimo Vilniuje popiežiui Grigaliui XIII-tajam 1577 metais pareiškė: „Mums čia nereikia Krokuvos universiteto; ir ateiityje jo nereikės, nes turėsime ne mažiau mokytojų ir uolensius profesorius... nekaltant jau apie mokyklą drausmę, kuria čia kur kas labiau rūpinamasi, negu tenai, Krokuvoje... Tame laiške vyskupas Protasevičius aiškiai ir nedviprasmiškai išsireiškia kroviečių atžvilgiu.

Mūsų istorija taip vystosi, jog pradžioje kroviečiai braunasi i mūsų valdančiųjų pozicijas; vėliau tačiau, 1832-ais metais okupacinė rusų valdžia uždarė Vilniaus universitetą, padėjęs paskiečia. Čia krinta didžiausias smūgis ne tik mūsų kultūriniam, bet ir tautiniam gyvenimui — lietuvis jau traktuojamas kaip antrasis pilietis, ir didelė dalis bajorų ir bajorėlių prisilieja prie lenkiškojo dvaro. Naikinama ne tik senojo Vilniaus kultūra, bet kartu ir lietuvis intelektualas. Lenkai, pasinaudodami ta situacija, pradeda savintis lietuvių kūrybinį talentą, ir tada prasideda mūsų kultūros istorijos falsifikavimas. Lietuviai tampa Rusijos kolonija, kolonija, kurios gyventojas už lietuvių kalbą spausdintą knygą ar maldaknygę tremiamas i Sibirą. Tada jau mūsų liaudis susiburia ir, neįveikdama pavojų, ant savo pečių neša lietuviškąjį tautiškumą. Ir katalikų religija pasidaro to tautiškumo simboliu ir ramsčiu. Kaip jau anksčiau patyrėme, lietuvis menininkas apstato visą kraštą tūkstančiais koplytstulpių su skulptūromis, ornamentais ir religiniais simboliais. Mūsų gamtovaizdis virsta fantastišku liaudies muziejum, kurio galėjo pavydėti kiti Europos kraštai. Ir mūsų liaudies tapyba ir raizdiniai paplinta po visą kraštą. Tiesa, jie turi kai kur lenkiškus užrašus, nes savo kalba lietuvis tuo metu negali rašyti. Daugelis lenkiškų kunigų netgi nešventina mūsų religinių meno kūrinių, nes laiko juos profanuojančiais menais. Mūsų meistras stato gausybę medinių bažnyčių ir varpinų, kurių daugelis yra tikri architektūros šedevrai. Mūsų liaudies dainos tampa didžiausia muzikine ir poetine tautos gyvybingumo ekspresija, o audiniai, tautiniai drabužiai, namų apyvokos medžio drožiniai, keramika ir šiandien tebėra muziejiniai objektai. Ir tas visas kūrybinis procesas vyksta liaudyje, jau už dvarų mūrinių sienų, kurių ki-

toje pusėje sėdi lenkų ir rusų bajorai.

Negana to, atsiranda lenkų, kurie sąmoningai savinasi mūsų kultūrinį palikimą, nusišpindami jo autentiškumą.

Mokslas yra tiesos ir progreso liudytojas, tačiau to mokslo vardas naudojamas mūsų istorinei praeičiai ir kultūriniam pasiekimams degraduoti. Tą faktą galia pailiustruoti kad ir iš savo paties asmeninės patirties, neliesdamas daugelio įvairių sričių mokslininkų surinktų (o dar daugiau nespėtų surinkti) faktų.

Anuomet, 1934 metų vasarą, sužinau, kad remontuojama Vilniaus katedra, kurios pamatus ir visą statybinių struktūrą buvo katastrofiškai palietęs pavasario potvynis. Nusprendžiau būtinai tos rekonstrukcijos darbus pamatyti. Bet mūsų sostinė Vilnius tada buvo klasta gen. Želigovskio nuo Lietuvos atplėta ir prijungta prie Lenkijos. Neturėjome jokio diplomatinio santykių... Demarkacijos liniją perėjau nelegaliai ir tuojau susisiekiu su vilniečiais lietuviu. Jų pagalba tuojau užmezgau reikalingus kontaktus. Prieš pat katedrą, Gedimino ir Rudnickio gatvių kampe buvo kavinė, iš kurios galėjau stebėti išorinės katedros atstatymo darbus. Toje kavinėje ir susipažinau su asmenimis, kurie ne tik vadovavo katedros remontui, bet ir vadovavo to laiko meniniam gyvenimui. Reikia pripažinti, kad tie katedros restauravimo darbai techniškai buvo vykdomi itin atsakingai. Istorinių faktų, ypač liečiančių Lietuvą,

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

Čiu laiku, mūsųose atsirado ir tais pačiais keliais atėjo. Bet kur tada tokio įsismaginimo riba?)

★

Šių metų pradžioje atsinaujino ir vieno, lietuvių kultūrai labai reikšmingo asmens pavardės klausimas, — kaip reikia vadinti Vilniaus katedros ir Vilniaus rotušės kūrėją. Tiesą kalbant, tas ginčas prasidėjo ne nuo pavardės, bet nuo Stokos — Gucevičiaus kilmės. „Literatūros ir Meno“ savaitraštis (1978. XII. 29) L. Lebonka įrodinėjo, kad minimas garsusis architektas Laurynas Stoka — Gucevičius nebuvo valstietiškos kilmės, kaip lig šiol manė dauguma apie jį rašiusių, bet kad jau XVII amž. jo senoliai vadintų Gucevičiais ir būvę smulkūs bajorai.

Tuo tarpu Ed. Budreika vėlesniam „Literatūros ir Meno“ numerį (1980. I. 19) įrodė, kad garsusis Laurynas Stoka buvo Kupiškio parapijos Migonių kaimo Simono Stokos sūnus, pakrikštytas Palevenėje 1753 m. rugpjūčio 3 d. kaip žemjojo luomo asmuo („niskoše podchodzenya“). Dvylika metų vėliau (1765 m.) Migonių kaimo lietuvių baudžiauninkų sąrašas tarp Masilių, Galaičių, Petručių vėl minimas būsimojo architektė tėvas Simonas ta pačia Stokos pavarde. Tačiau vis dėlto Ed. Budreika mano, kad jo sūnų Lauryną reikėtų vadinti Stoka, nes dokumentų raštininkai nemokėjo lenkiškai parašyti lietuviško dvibalsio uo. Tik čia E. Budreika susipainioja, nes nepaiskina, kodėl aukštaičių stoka (trūkumas) atrodė nelietuviškai. Iš tikrųjų šis žodis lietuviškesnis už stoka. Jei Simonas Stoka būtų buvęs žemaitis, gal ir būtų galima jį pavadinti Stoka, nes žemaičiai stogą paverčia stuogu. Oną vadina Uona, o žmoną taria žmuona.

Bet Simonas Stoka ir jo sūnus Laurynas buvo grynai Rytų aukštaičiai, kuriems visai nebuvo reikalo savo pavardę sužemaitinti: jie tik galinio savo pavardės skieninio a garso kirtį normaliausiai atitaukė i pirmąjį skiemenį ant o ir savo pavardę tarė Stoka. Šio žodžio visai lietuviškos prasmės nepalyginti su neiškiu Stoka! Taip kažin kas, žinodamas, kad dvibalsis uo yra labai lietuviškas, ir suzanė Lauryną Stoką

paversti Stoka. Nors visos mūsų enciklopedijos yra pasekusios šia tartimi bei rašyba, tačiau vis dėlto be jokių išmislų mūsų žymiajam architektui Laurynui reikėtų sugrąžinti jo lietuviškąją aukštaitiškąją pavardę Stoka.

★

Bet ką daryti su „detante“, kurią vartoja beveik visi lietuvių laikraščiai, išskyrus „Tėviškės Žibūris“? Nors „detante“ yra prancūziškos kilmės, bet šis terminas nėra tarptautinis ir todėl lietuviams režia ausį kaip šurkštus barbarizmas. Ir sovietinamos Lietuvos spauda šio termino nevartoja. Ji verčia jį dvigubu žodžiu — įtampų mažinimu. Tai nėra patogu, bet vis dėlto geriau už „detante“. Tačiau ar jos nebūtų galima ištarti vienu lietuvišku žodžiu?

Juk, jeigu yra įtampa, kodėl priešinga būklė negalėtų būti atotampa? Šit tokį žodį pažįsta ir „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“. Tik jis nurodo, kad atotampa reikiama virve, kuri jungia „ratų priešakį su paskuogaliu“, arba viela, „i kurią nors pusę tempianti stulpą, kad jis tvirtai laikytųsi“. Tai fizinės atotampos prasmės. Bet kodėl dar negalėtų būti trečios prasmės — politinės, moralinės, psichologinės atotampos? Juk ir prancūziškoji „detante“, yra perkeltinės prasmės, nes pirmoji, tiesiogiai yra taip pat fizinės prasmės, nes reikiša šautuvo, arba pistoleto gaiduką, kuris paleidžia įtemptą spyruoklę.

Bet kam nepatinka atotampa, tas jos vietoje galėtų vartoti atoslugi, nes turbūt daugmas žino, kad yra okeano potvynis ir atoslugis, pavasario upių potvynį pakeičia atoslugis, o ištines žandų taip pat dažnai puslūkiu atoslugio. Taigi ir politiniuose, moraliniuose ir psichologiniuose atvejuose po tam tikrų įtampų gali prasidėti bei įsigalėti atoslugis. Todėl laikraštiniškai, užuot prancūzinę ar anglinę lietuvių kalbą su „detante“, verčiau ją praturtintų naujos prasmės lietuvišku žodžiu — atoslugiu arba atotampa.

Kadangi nesu kalbininkas, būsiu geras, kad dėl čia mano išdėstytų siūlymų pasisakytų lietuvių kalbos specialistai — St. Barzdukas, dr. P. Jonikas.

Dr. Jonas Grinius

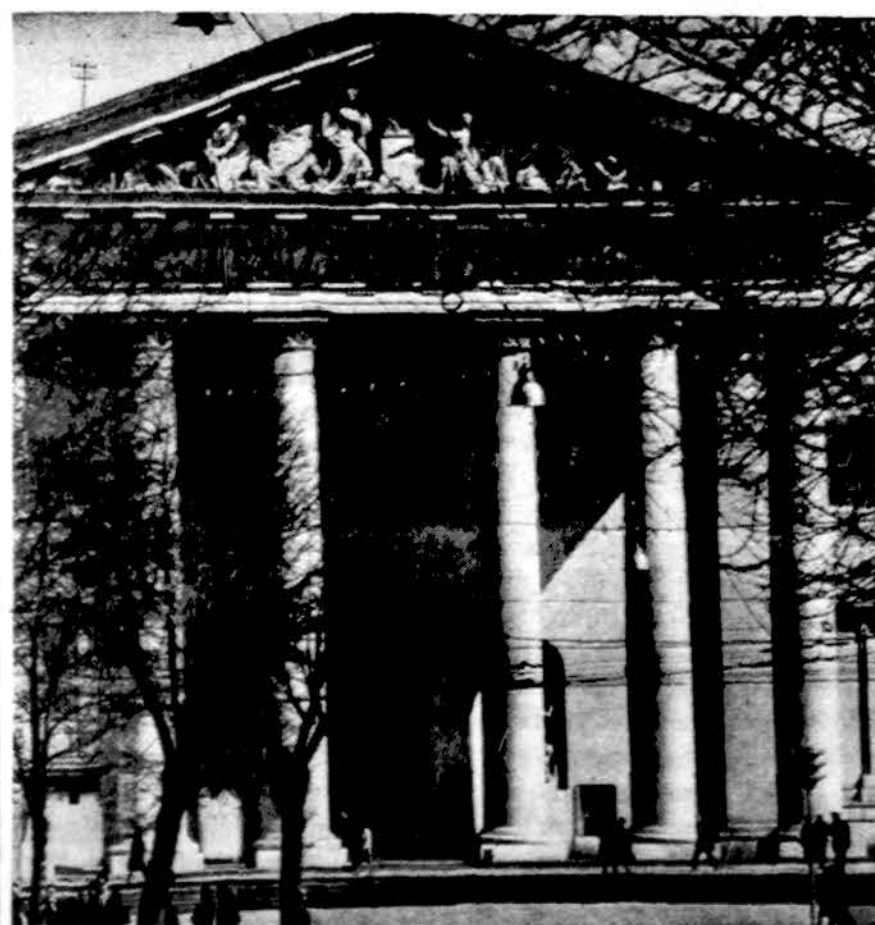
Miunchenas, 1980. 1.24.

buvo visai nepaisoma.

Katedros restauracijos vyriausias vadovas buvo architektas J. Klos su štabu, kurio tarpe buvo architektas Piekša ir inžinierius Jurevič. Remontas struktūriniai buvo komplikotas, nes didelė da-

lis pamatų buvo užsilikusi dar iš senosios katedros, o rūsių skliautai užmūryti. Uždavinys buvo ne tik sustiprinti pamatus, bet ir sustiprinti struktūros sienas, kurių plyšiai buvo užpildomi cementu, panaudojant suspastą orą. Apatinėje katedros dalyje tačiau dar tebebuvo užmūrytos senosios nišos. Tose nišose galėjo būti paslėpti istoriniai archyvai arba netgi svarbių asmenų palaikai. Architektas Piekša man pasakojo, kad jis tyrinėjo tas sienose užmūrytas tuštumas, kad vėliau galėtų pripildyti jas cementu. Ir buvo apsiėmę tų užmūrytų nišų, kurių arch. J. Klos neleido atidaryti. Negana to, per pragręžtas skylės tos nišos buvo pripildomos cementu. Piekša galvojo, kad tenai galėjo būti kas nors svarbus paslėpta. Vienoje katedros grindų vietoje jisai pragręžė skylę i rūsių skliautą ir, pasivietęs kišenei lemputei, pamatė žmogaus skeletą, prie kurio galvos buvo karūna. Jis tuojau apie tai pranešė Klosai ir visai komisiškai kilo panika. Komisija pamano, kad tai galėjo būti Vytauto Didžiojo palaikai. Klosas uždraudė toliau kasti i požemius. Prasidėjo komisijos svarstymai. Posėdžiavo jie visą savaitę ir negalėjo nuspręsti, ar iškelti viešumon

(Nukelta i 3 pusl.)

Vilniaus katedros fasadas ir frontonas (XVIII amž.). Architektas Laurynas Stoka - Gucevičius (1753-1798).

Nuotr. Alg. Kunčias

Bazilijonų vienuolyno vartai Vilniuje (XVIII amž.).

Nuotr. Alg. Kunčias

Radijo recenzija

Už spalvoto Venecijos stiklo

AUSRA — MARIJA JURASIENE

Algirdas Landsbergis, MUZIKA
IŽENGIANT I NEREGĖTUS MIES-
TUS. Novelės. Išleido ATEITIS, 1979
metais. Spaudė Lietuvių Enciklope-
dijos spaustuvė. Aplanas — Nijolės
Palubinskienės. Knyga kietais virše-
liais 128 psl., kaina — 6 dol., gauna-
ma ir "Drauge".

Metų savarato iš spaudos iš-
ėjo nauja Algirdo Landsbergio
prozos knyga "Muzika, žengiant
i neregėtus miestus". Išėjimoje ra-
šytojas turi tvirtą savo vietą, ir jo
pristatytai nereikia. Bet Lietuvoje
jis labiau žinomas kaip drama-
turgas, ir tai nepilnai. Daugelis
slapta ir godžiai skaitė per ran-
kas atėjusią jo dramą "Penki
stulpai turgaus aikštėje" — aš-
tū dramatinį kūrinį iš pokario par-
tizaninio sąjūdžio. Ir bene vie-
nintelį tokį šiame žanre. Auto-
ritas yra išleides dar 3 dramines
knygas: "Meilės mokykla", "Vė-
jas gluosniuose - Gluosniai vėju-
je" ir "Paskutinis piknikas" (pa-
staroji — anglų kalba).

Bet lygiagrečiai su dramatur-
gija A. Landsbergis dirbo ir pro-
zos žanre. Iš tikrųjų su juo ir įėjo
i literatūrą. Pirmasis jo romanas
"Kelonė" — išleistas 1954 m. ir
apdovanotas "Draugo" premija
— ir šiandien skamba, kaip vie-
nu ypu išplėstas impulsyvus pir-
mųjų išėjimo metų gyvenimo ga-
balas: per rūkstančius Europos
gruvičius, psichologinius lūžius
ir aistras brenančio jauno žmo-
gaus patyrimų žemėlapis. Po to
dar buvo novelių rinkinys "Ugoji
naktis". Ir dabar — po ilgokos
pertraukos — Algirdo Landsber-
gio nauja apsakymų knyga: jau
kitos tonacijos, lyg įvairių pus-
tonių suskaldyta Venecijos mo-
zaika. Daug ramesnė, kartais iro-
niska, skeptiška ar racionali, eks-
presyviai ryški ar staiga lyriška,
su giliai užslėptu skausmu ir ro-
mantišku ilgesiu.

Knygoje sudėti septyni nema-
žos apimties apsakymai — skir-
tingos likimų nuolaužos kaskart
skirtingoje Vakarų pasaulio ap-
linkoje — New Yorke, Romoje,
Valijoje, Venecijoje... Landsber-
gio veikėjų dauguma jau Vakarų
civilizacijos žmonės, su savo sie-
kimais, iliuzijom, kartėliu, patir-
ties randais. Bet nemaža siūly ve-
da ir i Lietuvą — per praeitį, per
savo šaknų suvokimą. A. Lands-
bergi domina ne tiek charakte-
rų tapyba ar gyvenimo vingių
dramatizmas, kiek psichologinės
būsenos, tie užslėpti pasąmonės
užtaisai, kurie, atsitenkę i bui-
ties masę, i kasdienę banalybę,
staiga iškelia libikštį, pažadina
i dvasinę erdvę besistiebiančius
impulsus, skaidrumo ir praręji-
mo akimirks. Taip tarp Romos
istorinių paminklų, girdėtų loty-
niškų žodžių skambesys staiga at-
sipeiki jauna mergina, lietuvi-
turistė iš Amerikos — lyg pa-
žvelgusi i ją supantį gyvenimo
trivialumą iš šalies, ironiškų Ko-
lizejaus kačių akimis ("Sinjora
su katėmis"). Senstantis rašytojas,
kurio jau nebesidomi nuobor-
dijanti publika, pajunta įkvė-
pimą, sutikęs vienintelio įdėmaus
klausytojo akis, nors vėliau ir tas
pasirodo esąs kurčėnė ("Ra-
šytojas M. lankosi N. mieste").
Vaikystės traumų kamuojama
moteris, kuriai vis sapnuojasi pie-
nių laukai, ažuolai ir kraujas, be-
viltiškai įsėjus išėjus pas psi-
chiatrus ir atranda raktą i save,
nuvažiavusi i gimtuosius Zara-
sus — saulėlydžio užlietam laukų
ir pieinių peizaž. O nepasiekęs
filosofijos daktarato mokytojas,
suviliotas ir paliktas, žiūri i savo
suvetimėjusią žmoną Venecijos
turistų minioje ir per balso melo-
diją, per smulko muzikinę frazę
atgauna dvasinę pusiausvyrą, pa-

Algirdas Landsbergis

Nuotr. V. Maželis

tiria nuskaidrėjimo valandą... Iš
Lietuvos pas išėjus tėvus persi-
kėlusį duklį vežasi kartą ekrane
matytą savo holivudinę svajonę,
"Zenko Zorro" herojų, vis la-
biau toldama nuo savęs, klumpi-
dama i buitį perukų magnato na-
muose, ištaigoje jų nuobody-
bėje...

Visi 7 skirtingi apsakymai bū-
tų verti atskiro aptarimo, bet, su-
dėję juos i krūvą, ima ryškėti ta
cheminė reakcija, iš kurios jie
gimė. O būtent — iš pasiprieši-
nimo gyvenimo realybei, konkre-
čiau — kasdienybės svariui ir
masei. Landsbergis puikiai jaučia
tos vakarietiškos civilizacijos ma-
sinančią ir triuškinančią, įvai-
rią, spalvingą ir kartu visu savo
ryškumu gniuždančią buitį. Iš-
auginta iš ekspresyvių vaizdų kas-
kadų, iš ryškių, puikiai pastebė-
tų detalių, ritmiškai užakcentuo-
tų bruožų, ta kasdienybės siena
spalvomis ir aštriu reljefu domi-
nuoja visus Landsbergio apsa-
kymus, kartais paversdama ir ve-
ikėjus mechaninėm savo dalim,
aukom, pačios banalybės įsikūni-
jimu. Tai nėra realistinio apra-
šymo išlipdyta buitį, greičiau —
kinematografiška vaizdų juos-
tė, užfiksuota pastabaus meni-
ninko akimis, su išdildintais psi-
chologinių būsenų kadrais. Iš tos
juostos norėtųsi pažymėti tokius
apsakymus, kaip "Trys psichiat-
rai pieinių lauke", "Sinjora su ka-
tėmis" ir ypatingon vieton pa-
statyti netikėtą, kiek skirtinga
maniera parašytą "Dainos gim-
imą", kuriuo ir pradėdama kny-
ga. Šiame apsakyme blykstelė-
ti stiprus, mažai eksplotuotas
Landsbergio bruožas — ironija ir
gyvas humoro jausmas, gana re-
tas reiškinys mūsų perdem "rim-
toje" literatūroje. Ir ne paviršu-
tiniškas, piktas ironizavimas, bet
skaudus ironijos nervas, perei-
nantis per kelias dimensijas. Čia
stebina ir tai, kad rašytojas, jau
bene ketvirtas dešimtmėtis gyve-
nas Vakaruose, taip tiksliai ir
sodriai perteikia tarybinio gru-
pės "palydovo" mąstyseną. I Va-
liją (ar Velsą) atlydėjusio lietu-
vių chorą ir be žodžių per kon-
certą žiopčiojančio saugumiečio
monologas parašytas tiesiog
meisteriškai, ne tik su taiklia iro-
nija, bet su savotišku gauduliu

ir dramatiška atomazga.
Užtvėrus naują Landsbergio
knygą, lieka malonus išpūdis:
jauti sluoksniuotą rašytojo pa-
tirtį, profesionalumą, jo vaizdų
charakterį ir tonacijų kaitą. Ir
jau žinai, kad jis gali daugiau.
Nes ne visi jo pasaulio intakai
čia išsina i paviršių, ir užčiuo-
pta problemos šerdis tebėra po-
dirvyje. Jo veikėjus kartais matai
lyg pro spalvotą Venecijos stiklą
— atsargiai išbalansuotą dis-
tancijoj. Ir imi laukti to, kas brės-
ta gelmėj: atviro protrūkio apie
tai, kas rašytojui skauda, kas jį ka-
muoja, guodžia. Kitaip sakant,
dabar jau lauki Algirdo Lands-
bergio romano, tos kažkada pra-
dėtos "Kelonės" sudėtingo tęsi-
nio, i kurį dėsiningai veda "Muzi-
ka, žengiant i neregėtus mies-
tus".

Vilniaus meno fragmentai

(Atkelta iš 2 psl.)

tuos radinius, ar tą faktą nuslėpti.
Tai komisijai vis tebesiginčijant,
vieksa su savo darbininkais toje
vietoje prakalė didesni plyši, pro
kurį nusileido i požemį. Ir kagi?
Ištyrinėjęs rado plokštelę su už-
rašu, kad tenai palaidota Barbo-
ra Radvilaitė. Tada jis nuėjo i ko-
misijos posėdį ir pranešė, kad te-
nai palaidotas ne Vytautas, bet
karalienė Barbora Radvilaitė. Vi-
sa komisija lengviau atsikvėpė.

Esu įsitikinęs, kad pagrindinis
slėpimas požemiuose ne tik isto-
rinio asmens palaikų, bet ir ar-
chyvinių dokumentų vyko dar
prieš 1655-tųjų metų rusų inva-
ziją. Žinoma, anuo metu didelė
dalis istorinio ir meninio turto
buvo išgabenta ir i Krokuvą.

Archivaro Euzebijaus Lapacins-
kio tvirtinimu, tais 1655-taisiais
invasijos metais rusai iš Vilniaus
buvo išvežę 2,000 vežimų pa-
grobtu turto. Prof. Mečislo-
vo Lemanovskio teigimu, Mask-
vos Kremliuje viena salė yra įren-
gta su architektūriniais elementais,
išgabentais iš Vilniaus, net su
marmurinėmis kolonomis, kurių
kapiteliai dar tebeturi Radvilų
monogramas.

1939 m., lietuviams grįžus i

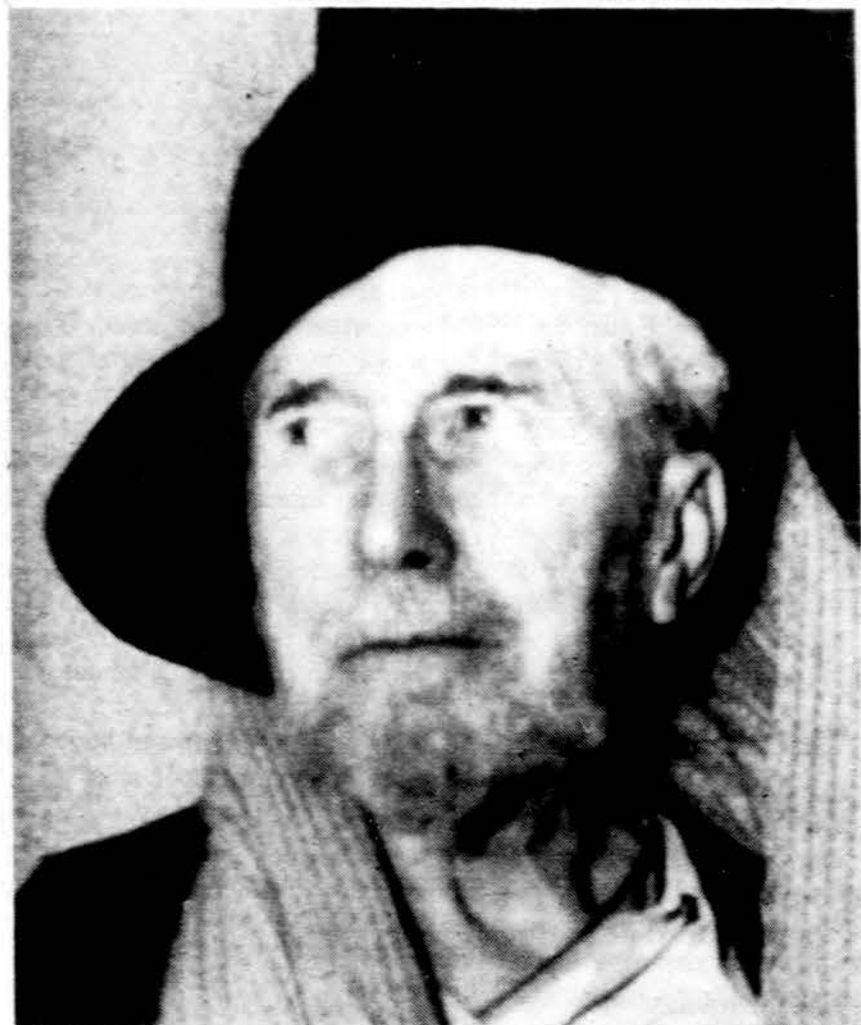
Ezra Pound

Ezra Pound (1885—1972) — amerikietis, poetas,
literatūros teoretikas. Labai aktyviai dalyvavo modernistiniame
sąjūdyje kaip leidėjas, redaktorius, "imagistų" mokyklos kūrė-
jas. Vertė provansalų, italų poetus, kinų klasikų. Antrojo
pasaulinio karo metu, gyvendamas Italijoje, kalbėdavo per
Romos radiją; už tai 1945 m. areštuotas, apkaltintas tėvynės
išdavimu, ligi 1958 m. laikytas beprotnamyje. Šiandien
"Pound'o byla" dauguma istorikų laiko klaidingu ir žiauriu aktu.
Svarbiausios eilių knygos: A Lume Spento, 1908; Personae,
1909; Canzoni, 1911; Riposte, 1912; Lustra, 1916; Quia
Pauper Amavi, 1919; Umbra, 1920; Hugh Selwyn Mauberley,
1920. Essay: ABC of Reading, 1934; Pavannes and
Divagations, 1958, ir kt. Nuo 1925 m. skelbė didžiulį eilių ciklą
Cantos, kuris laikomas jo svarbiausiuoju kūrinio. Eksperimenti-
nė, montažinė Pound'o poezija, kupina mitologinių, istorinių
bei literatūrinių reminiscijų, turėjo didelės įtakos JAV ir kitų
šalių rašytojams.

Čia spausdinama E. Pound'o kūryba yra paimta iš Tomo
Venclovos poezijos vertimų knygos Balsai, tik ką išleistas
"Ateities" leidyklos. Leidinys 200 psl., kaina — 6 dol. Knyga
gaunama "Ateities" leidykloje (176 Goldwin Dr., Southfield,
Mich., 48075) ir "Drauge".

CANTO I

O paskum nuėjom, kur laivas,
Sklyrėm skiauterę mūsų, dieviškon jūron, taipogi
Statėm stiebą ir burę juosvajam laive,
Suvarėm avis ir savuosius kūnus,
Sunkius nuo verkimo, o vėtros virto ant mūsų,
Brinkstančios burės mus nešė pirmyn, —
Circėjos tas laivas, gražplaukės deivės.
Sėdėjom laivo viduj, vėjas vairakotį daužė,
Plakės įtemptos drobės, ir plaukėm, kol baigės diena.
Saulė snaudė, šešėliai ošė viršum okenao,
Priplaukėm ribą, — anapus plyti giliausieji vandens, —
Kimerijų kraštą, didžius jų miestus
Po minkštais miglos audiniais, kurių neįveikia
Spindinti saulė;
Kildama i daugžvaigždį dangų ar pasirengusi dingti
Likimo engiamą tautą lenkia tamsiausia naktis.
Okeanui praslinkus pro laivą, pasiekėm vietą,
Išpranašautą Circėjos.
Ten atliko apeigas jie, Perimėdas ir Eurilochas,
Ir ištraukęs hardą nuo šono,
Prakasiau duobę — alkūnės ilgio ir pločio;
Nupylėm negyveliams
Midų ir saldiųj vyną, ir vandenį, miestą miltais.
Daug apžadų dariau baisingoms jų kaukolėms;
Itakės papročių jaučius aukojau,
Geriausius bandoj, mečiau laužan brangenybų,
O Teirėsijai dar avį — juodą, pirmą iš būrio.
Kraujas plūdo juosvas duobėn,
Iš Erebo kilo silpnos sielos — mergaitės
Ir jaunikičiai, ir daug patyrę seniai;
Vėlės, dar vakar žemėj raudojusios, nuotakos švelnios,
Daug drąsiųjų, bronzos ietims pervertų vyrų,
Kritusių mūšyje, dar su džerskančiais ginklais,
Jų daugel apsupo mane; ir klykė;
Baimė blyškioji pagavo mane, liečiau saviesiems papilti
dar kraujo;
Pjovė bandą, bronzos peiliais bedė avis,
Liejo kvepmenis, meldė dievus,
Galingą Plutoną ir Prozerpiną garsingą;
Siaurą hardą ištraukęs iš dėklo,

Poetas Ezra Pound (amerikietis, 1885-1972)

Aš sėdėjau ir gyniaus nuo bepročių bejėgių vėlių,
Kol pasigirs Teirėsijos.
Bet pirmiau atėjo Elpenoras, mūsų draugas Elpenoras,
Nepalaidotas, griuvęs ant žemės,
Lavonas, likęs Circėjos namuos,
Neapvertas, nesuvinijotas drobėn, nes vargas mus vijo.
Apigailėtina siela. Ir dusdama aš surikau:
"Kaip atvykai, Elpenorai, i tamsųjį krantą?
Negi pėsčias tu pralėkai mus, jūreivius?"
O jis gūžiu balsu:
"Piktas likimas, daug vyno. Miegojau prie krosnies
Circėjos namuos, nubudęs lipau apačion,
Nuvirtau, neužčiuopęs turėklų,
Sprandą iškart nusinėriau, dvasia susirado Averną.
Maldauju, Karaliau, atmink nepalaidotą, neapraudotą,
Surink mano ginklus, tebus mano kapas pajūry, ir raidės:
„Žmogus be likimo, jam vardą suteiks ateitis".
Irklą įsmeik viršuje, kuriuo irklavau su draugais".

Ir Antiklėja atėjo, bet ją nuvijau, o paskui Teirėsijas Tebietis
Su aukso lazda; pažino mane ir prabilo:
"Antrą kartą? kodėl? po nelaiminga žvaigžde
Gimęs, regi besaules vėles ir bevaisę vietovę?
Bet atsitrauk nuo duobės ir duok atsigerti kraujo,
Idant pranašaučiau".

Ir aš pasitraukiau.
O jis, nuo kraujo stipresnis, man sakė: "Tu, Odisejau,
Grįši, įveikęs rūstingą Neptūną, juodosiom jūrom,
Praradęs visus draugus". Ir tuomet Antiklėja atėjo.
Tesiūsi ramybėje Divus. Aš sakau, tai Andreas Divus,
In officina Wecheli, 1538, pagal Homerą.
Ir jis plaukė pro Sirenas, ir šalin nuo jų, ir toliau,
Ligi pat Circėjos.

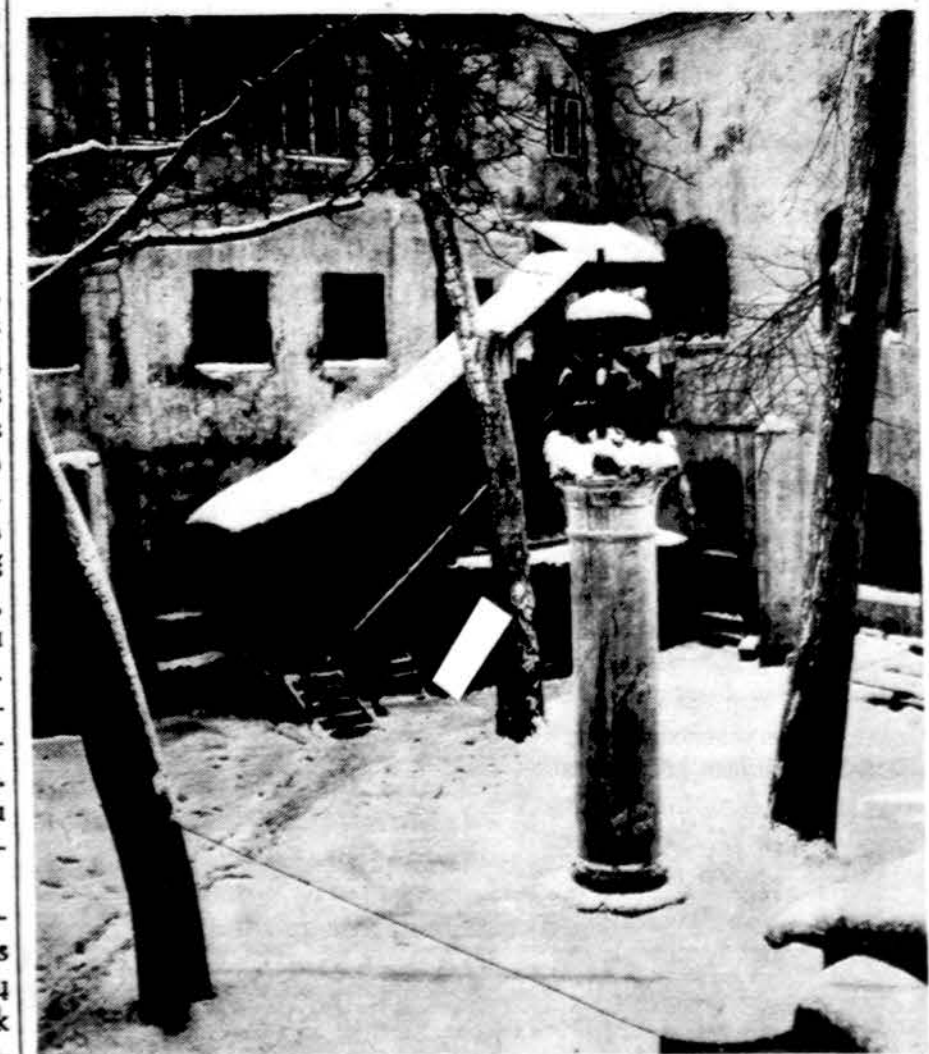
Venerandam,
Tariant Kretos kalba, auksiniu vainiku, Afroditė,
Cypri munimenta sortita est, džiugi, orichalchi, su aukso
Juosta, ir auksu dabintom krūtīm, tamsiais vokais,
Iškelus auksinę Argždžio šaką. Todėl:

Išvertė Tomas Venclova

minklų apsauga rūpintis.

Turėjau apie 40 muziejus dar-
buotojų personalą, kurio apie pu-
sę sudarė lenkų universiteto —
meno akademijos profesionalai.
Tame sudėtingame darbe buvo ir

specifinių uždavinių, būtent,
Vilniaus istorijos analizė ir faktų
atstatymas. Sužinojau, kad prieš
keliolika metų iš Varšuvos bu-
vo atvykęs archeologas Vladimi-
ras Antonievičius su savo mokine

Vienas iš šimtmečių praleidusių Vilniaus senamiestio klenų.
Nuotr. Alg. Kunčius

Alina Kvietinskienė ir buvo pa-
darys dalinius Gedimino kalno
kasinėjimus, tačiau tie du moksl-
ninkai apie tuos kasinėjimus ne-
paskelbė jokių pranešimų ir kasi-
nėjų medžiagą išsivežė i Var-
šuvą. Nutariau tuos kasinėjimus
vykdyti toliau, ir su 25-kių žmo-
nių moksliniu bei techniškuoju
personalu tęsiame darbą. Buvo
surinkta radinių daugiau kaip 40
dėžių vis istorinių objektų, sie-
kusių mūsų kultūros net 5-tąjį
amžių. Tie eksponatai buvo me-
džiaginiai liudininkai mūsų kul-
tūros Gedimino kalno vietovėje,
egzistavusioje dar daug šimtme-
čių prieš Gediminą. Kada mes
pamatėme tų kasinėjimų istori-
nę reikšmę, pasidarė aišku, kodėl
ankstyvesniųjų kasinėjimų ra-
diniai buvo išvežti i Varšuvą.
Archivaras Euzebijus Lapatins-
kas buvo pagrindinis istorinės me-
džiagos teikėjas lenkų istorikams.
Jis man patvirtino, kad jo surin-
kta medžiaga nebuvo objektyviai
skelbiama ir netgi architektas
Klos jam patarė lietuviškumo
duomenų nekelti viešumon.
Mums nebuvo prieinami ir Vil-
niaus kapitulės archyvai.

Prisiminimai grįžta i vieną sek-
madienį. Atbėga pas mane i butą
vienas bendradarbių ir praneša,
(Nukelta i 4 pusl.)

Mirė kompiuterių išradėjas

ANTANAS DUNDZILA

1980 sausio pradžioje Philadelphijos ligoninėje mirė dr. John W. Mauchly, 72 metų amžiaus technologas, vienas iš elektroninių kompiuterių konstrukcijos pionierių. Jis, kartu su dr. J. Presper Eckert, 1941 m. Pensilvanijos universitete pradėjo projektuoti pirmąją mašiną, davusią pradžią dabar jau plačiai paplitusiai kompiuterių technologijai. Mauchly ir Eckert, prieš 40 metų būvę jauni, nežinomi technologai, yra laikomi dabartinių kompiuterių išradėjais.

Dar prieš karą, vadovaudamas fizikos skyriui mažame Ursinus universitete Pensilvanijos valstybėje, Mauchly pradėjo domėtis skaičiavimams pajungta elektronika ir bandė ją pritaikyti meteorologijos uždaviniui sprendimui. Jo mokslinė vizija buvo tikrai toli siekianti, nes net ir šiandien šis uždavinys nėra plačiai sprendžiamas.

1942 m. persikėlęs dirbti į Pennsilvanijos universitetą Philadelphiaje, Mauchly pradėjo bendradarbiauti su dr. Eckert ir ten bendromis jėgomis paruošė projektą pastatyti elektroninę mašiną, kuri skaičiuotų JAV armijos karo reikalių uždavinius.

ENIAC vardu (Electronic Numerical Integrator And Computer) pavadinto kompiuterio konstrukcija buvo užbaigta karui pabaigus, 1946 metais. Dabartinėmis akimis žiūrint, tai buvo dinosauros: jam reikėjo 15,000 kv. pėdų patalpos (išėitų apie 150 x 100 pėdų, maždaug kaip 3 namų

sklypai Chicago Marquette Parke), jis svėrė apie 30 tonų ir, baisiausia, turėjo 17,000 įvairių radijo (elektroninių) lempų, naudojamų skaičiavimams ir kontroliavimui. (Tais laikais radijo prietaisai turėdavo 5, 6 ar 7 „radijo lempas“, angliškai vad. „vacuum tubes“). Aišku, kad tos lempos dažnai perdegdavo, kartais nespejus net pradėtą uždavinį išskaičiuoti. Tad ir darbas su tokia nuolat gendancia mašina buvo lyg baisus sapnas: buvo daug abejonių projekto pasisekimui, bet taip pat pasiryžusiai dirbo ir daug talentingų, kantrių mokslininkų bei inžinierių. Nežiūrint visų sunkumų, mašina atliko daug naudingų skaičiavimų ir tuo būdu užtikrino šios technologijos ateitį bei mūsų dabartinį gerbūvį. Skaitytų gal bus įdomu ir tai, kad ir šio laikraščio dalis yra surinkta kompiuterine mašina. 1955 ENIAC dalis buvo atiduota garsiajam Smithsonian muziejui Washington, D. C., kur ji galima pamatyti kartu su kitomis istorijos technologinėmis išradybėmis, kaip pvz., brolių Wright pirmuoju lėktuvu ir t.t.

Kurį laiką Mauchly ir Eckert vadovavo savo pačių sukurta kompiuterių bendrovei, bet jokių didelių komercinių laurų čia neprisiskynė, sau turto nesuakirovė. 1951 m. bendromis pastangomis pastatė dar vieną mašiną JAV Cenzo biurui, jų keliai išsiskyrė. Po kelių metų Mauchly perėjo dirbti į UNIVAC įmonę, kuriai užrašė savo patentus, iš-

Jurgis Daugvila

Iš Lietuvos dailės instituto rengiamos parodos M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago. Paroda atidaryma vasario 22 d.

dirbo gerbiu, žymiu konsultantu iki savo mirties.

Mauchly ir Eckert mašinos nepastatė vieni. Kai kurie žinovai daug reikšmės duoda ir matematikui dr. von Neumann'ui, kuris 1945 m. konsultavo ENIAC projektus ir pasiūlė svarbių patobulinimų. Neneigiant von Neumann'o įnašo, Mauchly su Eckert yra laikomi moderniosios skaičiavimo mašinos išradėjais.

Mirusiojo Mauchly ir tebegyvenančio Eckert vardai yra įrašyti į išradėjų istoriją, šalia tokių asmenybių, kaip Alexander Bell (telefonas), James Watt (garo mašina), Eli Whitney (medvilnės apdirbimas), broliai Orville ir Wilbur Wright (lėktuvai) ir kitų.

Laiškai, nuomonės, pastabos

Kokia nauda iš glostančios kritikos?

Praejusiais metais „Draugo“ kultūriniam priede buvo spausdinamos muziko Dariaus Lapinsko recenzijos. Skaiciau susižavėjęs ir mokiausi, kaip reikia rašyti apie mūsų koncertus. Patiko man D. Lapinsko minčių turiningumas, samojus, atvirybė, o labiausiai — reiklus dalyko įvertinimas.

Šitokio lygio kritika yra visiems naudinga.

Deja, D. Lapinsko šmaikštus braižus sukėlė ir pasipiktinimo bangas. „Draugo“ dienraštyje paauži išdygo keli laiškai, kurių rašėjai visai bando ginti D. Lapinsko sukurto Chicago lietuvių styginių ansamblį. Jiem atrodo, kad kritikas savo aptarinėjimo pasikėsino sugriauti ansamblio pasiaukojančią veiklą.

Negirdėjau Chicago styginių grojimo. Tačiau pastitikiu D. Lapinsko muzikine nuovoka. Jei kas ja abejoja, tegu perskaito skiltį apie Lapinską Encyclopedia Lituanica III tome.

Man regis, minėtų laiškų autoriai visiškai nesupranta muzikos kritikos laikraščio pobūdį. Juk tokios rūšies kritika turi būti blaiviai gyva, įdomi, kartais kontroversiška. Ji turi patraukti skaitytoją. O laiškų rašėjai, parbrėždami sunkias kultūrinio darbo sąlygas išsivijoje, pagedauja iš kritiko glostančiai nuobodžiu liaupsinimų koncertuojantiems. Kitais žodžiais, kritikai turi vykdyti visuomeninę pareigą — geru žodžiu skatinti muzikos menininkus būsimam darbui.

Kas yra bandęs rašyti muzikos recenzijas, turbūt patyrė, kaip sunku apie koncerto rezultatą kalbėti be emocijos. Angimės klausomės dainų bei grojimo vien tik proto galiomis? Ar atlikėjo sugebėjimus vertiname, pa-

ministruoja Kęstutis Bileris. Metinė prenumerata — 12 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207.

• KARYS, 1980, sausio mėn., Nr. 1.

• SKAUTŲ AIDAS, 1979 m. gruodžio mėn. Redaguoja Juozas Toliušis, 7220 S. California Ave., Chicago, IL 60629. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., 60629. Metinė prenumerata — 5 dol.

• SKAUTŲ AIDAS, 1980 m. sausio mėn.

• PIRMIEJI ŽINGSNIAI, 1979 m. gruodžio mėn., Nr. 1. Kristijono Donelaičio lietuvių mokyklų Chicagoje mokinių laikraštis. Spaudai paruošė mokykl. D. Bindokienė.

Jaunųjų talentų koncertas

Neseniai Chicagoje įvykusiame Čiurlionio ansamblio koncerte aš džiaugiausi jaunais dalyviais, kurie, gerai pasiruošę, su dideliu jaunatvišku entuziazmu atliko jiems patiktas ir jų sugebėjimams parašytas partijas. BALFO pereitą sekmadienį Jaunimo centre, Chicagoje, suruoštame jaunųjų talentų koncerte panašiam džiaugsmui nebuvo per daug priežasčių. Džiaugsmo nekėlė vienų jaunųjų perdėtos drąsumas, pasirenkant sau toli gražu neįkandamus kūrinius. Džiaugsmą nekėlė kitų jaunųjų letargiškas, atliekant romantiškusius romantikos epochos kūrinius.

Daiva Markelytė, pranešinėdama spausdintą programą, nors tuo ir pastatė susirinkusią publiką į bėraščius eiles, bet šį savo „faux pas“ atpirkio jautriu ir retkarčiais savo sielą parodančiu V. Mykoliaičio-Putino „Žilvino ir Eglės“ padeklamavimu. Žinoma, maloniau dar būtų buvę jos klausytis be tų gana nenatūralių rankų gestų.

Buvęs „Lietuvos“ folklorinio ansamblio birbynininkas Rimas Kasiulis atliko didesnę visos programos dalį. Jo gražiai ištolinta vingiuota melodinė linija ir gana plačios apimties šio primityvaus instrumento dinaminė skalė sudarė savyje gana profesionalų išpuolį. Tik čia visą laiką trūkdė labai monotoniškas fortepijono akomponavimas, neatšizvelgęs į vingiuojančią birbynės dinaminę skalę ir vietomis ją užslopinamas, kitur pats užslopinamas solisto. Daugiau pagrojus, pradėjo rodytis birbynės — šio mūsų įdomaus, bet kartu gana primityvaus liaudies instrumento — silpnybės: labai stipriai sušlubavo gaidų intonacija, kai kurios gaidos greituose pasauose pradėjo neatilsėti. Gal progra-

mos sutrumpinimas būtų padėjęs pačiam instrumentui, instrumentalistui ir visam koncertui.

Na ir, žinoma, pati programa. Iš vienos pusės truko jaunatviško išradimo — tokie kūriniai kaip Schubert'o „Serenada“ ar Brahms'o „Vengrų šokis, Nr. 5“ bei mūsų A. Kačanausko „Mano gimtinė“ yra taip jau dažnai groti ir nugroti, kad kažin ar verta būtų juos rimto koncerto programon įtraukti. Iš kitos pusės, besiklausant Lietuvoje dabar rašomų ir tikriausiai specialiai ansambliui „Lietuva“ parašytų kūrinių, su kuriais jie gastroliuoja ir svetur, apėmė mane gaudulys. Nors pavadinimai ir lietuviški, nors naudojamos ir lietuviškos liaudies melodijos, bet dauguma jų parašytos tokioje „plačiosios tėvynės“ muzikinėje manieroje, kad tiesiog išnyksta buvusios priekarinės sienos. Ir taip atrodo, kad lietuviškas piemenukas gano avis kur nors Volgos pakrantėse, gi čia kitur jo birbynė vežasi per rusų stepes Džingiskano fortepijono palydos muzikoje. Ir pamatai, kaip, ansambliui „Lietuva“ gastroliuojant svetur, yra sudaroma tenkėstės publikos nuomonė apie lietuvius — jų dainuojamos dainos per daug nesiskiria nuo kitų „plačioje tėvynėje“ dainuojamų dainų, kodėl jie tad neturėtų būti „plačiosios tėvynės“ viena iš provincijų. Kadangi aš ansamblio „Lietuva“ niekad prieš tai nesu girdėjęs, tad turėjau ateiti į Jaunimo centrą šio sekmadienio popietę, kad prieščiau prie šios išvados. Bet gana ašarų, daugiau ugnies! O vis dėlto skambios ir savitos mūsų liaudies dainos ir tokios jos liks, nežiūrint pačių sukčiausių pasikėsimų prieš jas.

Darius Lapinskas

Nauji leidiniai

• AIDAI, 1979 m. gruodžio mėn., Nr. 10. Mėnesinis kultūros žurnalas. Redaguoja dr. Juozas Girmius, 27 Juliette St., Boston, Mass. 02122. Literatūros, apžvalgų ir techninės redakcijos — dr. Leonardas Andriekus, O. F. M., Franciscan Monastery, Kennebunkport, Maine 04046. „Aidai“ leidžia lietuvių pranciškonai. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, O. F. M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207. Žurnalo metinė prenumerata 15 dol.

Puikiu numeriu užsklendžiamas vėl vienerių metų mūsų kultūros istorijoje išliekantis „Aidų“ kompleksas. Todėl šiandien ir yra kiekvieno šviesesnio žmogaus išsivijoje pareiga tuoj pat ir neatidėliojant rašyti 15 dolių čekį, užsisakant „Aidus“ 1980 metams. Kol dar yra leidėjai ir redaktoriai, nebūkime kada nors „Aidų“ nutilimo priežastimi.

Naujasis žurnalo numeris ypač gyvas ir aktualus. Tiek savo straipsniais, tiek apžvalgomis įvairius ir patraukiantis.

Bronius Nemickas rašo apie Vokietijos ir Sovietų Sąjungos samokslą; Stasys Yla užbaigia savo straipsnį apie tautybių sankirtį Vilniaus universitete 1803 1832 metais; prof. J. Brazaičio penkerių metų mirties sukakties progą teikiama jo straipsnis apie rašytojo išsivadavimą, remiantis Jono Biliūno laiškais; Antanas Klimas prisimena šimtmetį nuo kalbininko Kazimiero Būgos gimimo, iškeliant mokslininko reikšmę lietuvių kalbos mokslui ir aplamai kalbotyrai.

Dailiosios literatūros puslapių šį kartą skiriami poetui Jonui Aisčiui. Iš kūrybinio Aisčio palikimo duodamas, kaip atrodo, niekur dar neskelbtas jo poezijos labai stiprus gabalas „Mano giminės giesmė“. Bet viso numerio patraukliausias raštas turbūt yra Antano Vaičiūlaičio žvilgsnis į Jono Aisčio žmogiską širdį ir jo poeziją. Straipsnis skirtas 75 metų sukakčiai nuo mirusio poeto gimtadienio. Pavadintas „Jono Aisčio žodžiai“. Antano Vaičiūlaičio svarstymai ir įžvalgos, pajaurintos Jono Aisčio laiškų ištraukomis, skaitytojų priartina ne tik Joną Aistį, bet ir rašytojo bendraamžių gyventąją epochą, užgriebiant net ir jaunesnius. Tačiau su kai kuriais Antano Vaičiūlaičio teigimais čia visgi ar galėtume sutikti. Štai įvykiai rašo: „Šioji eleginė (Aisčio) lyrikos prigimtis ir jai ištikimybė greičiausia ir buvo kibirkštis, mūsų galva, visiškai nereikalingas susikirtimo tarp Aisčio ir žemininkų, kurie, šnekėdami apie metafizinę poezijos gelmes, atėjo apsimastę filosofu Girmium ir į savo gretas išleisdę Antaną Maceiną.“

1979 m. Nr. 10

Argi? Tą Aisčio ir žemininkų „susikirtimą“, manytume, nereikėtų kaip nors sudramatinti ir apšaukti nereikalingu. Tai nebūvų koks nors žūbtūtinis mūšis, o visai įprastas, natūralus, spalvin-

gas dialogas tarp kartų ir tarp žmonių, turinčių šiek tiek kitokių požiūrius į tam tikras poezijos raidos problemas. Toks dialogas literatūriniam gyvenime visada yra reikalingas. Tai liudija tos dienos literatūros gyvastin-guma. Ne vieną literatūros bičiulį šiandien kaip tik gula baugus rūpestis, kai panašius dialogus išsivijo jau kaip ir nėra.

Taipgi nei Girmiaus, nei Maceinos liepimu žemininkai atėjo ir pradėjo rašyti, nei aniedu žemininkams diktavo. Jiedu tik interpretavo, kas jau buvo žemininkų parašyta. Ar tam žemininkų atėjimui ir jų interpretavimui čia tinka žodis „apsimastę“, reikia labai abejoti.

Stabtelėdamas prie A. Maceinos interpretacijos A. Vaičiūlaitis sako: „Kaip tik šioje vietoje ateina dar kitas klausimas: kodėl vis kalbama apie mūsų poezijos, o ne iš viso mūsų literatūros gelmes, jeigu jų yra, Juk šalia poezijos dar yra toki dalykai, kaip mūsų drama ir beletristika.“ Tačiau ar galima priekaištauti Maceinai, kad jis ribodamasis pasirinko poeziją. Kitas tegu pasirenka, jei prie širdies arčiau, beletristikos ir dramos gelmes. Ir bus naujas indėlis į mūsų atskirų žanrų interpretaciją, kurios išsivijoje taip pasigendame.

Žurnalo apžvalginėje dalyje Antanas Vaičiūlaitis dar rašo apie pastarąjį Nobelio premijos laureatą, graikų poetą Odisejų Elytį; B. Cipijauskaitė žvalgosi aplamai po šiandieninius Lietuvos poezijos barus; St. Goštautas pasakoja įspūdžius iš PEN klubo suvažiavimo Brazilijoje; Antanas Saulaitis, S. J., trumpai metrikuoja Jaunimo kongresą; T. Audrius atsiliepa į Jono Aničio sovietinius išpuolius prieš išsivijoje kultūrininkus. Numeris iliustruotas Adomo Galdiko darbais, prisimenant 10 metų sukaktį nuo dailininko mirties.

• KARYS, 1979 m. gruodžio mėn., Nr. 10. Pasaulio lietuvių karių — veteranų žurnalas. Redaguoja Zigmas Raulinaitis Ad-

Vilniaus meno fragmentai

(Atkelta iš 3 psl.)

kad sovietai planuoja nugriauti Aušros Vartus, nes jie trukdo didesniems kariniams tankams pravažiuoti. Reikia greitai veikti. Tuoju susirenka bendradarbių grupė, sudarom komisija, skubiai paruošiam istorinę medžiagą su fotografijomis, gražiai sutvarkom ir, visa, tai kaip dokumentinį vei-

kalą, nunešu Lietuvos Mokslų akademijos prezidentui prof. Vincui Krėvei-Mickevičiui. Prašau, kad vyktų į Maskvą ir kaip nors sulauktyt Aušros Vartų nugriovimą. Prof. Krėvė tučiuojau apsiėmė tą misiją atlikti ir, sugrįžęs iš Maskvos, pranešė, jog tas klausimas buvo išspręstas mums teigiamai prasme.

Senovieji Vilniaus salė senajame Vilniaus universitete.

Karo metas. Problemų daug. Vieną išsprendus, iškyla kita. Po rusų okupacijos ateina naujai. Vilniaus architektūros paminklai atsiduria karo pavojuje. Sudarau architektų ir meno istorikų grupę, kuri tuos paminklus inventurizuoja ir padaro tikslus jų paminklų brėžinius, kad liktų autentiški dokumentai, jei paminklai ir būtų sugriauti... Dalinuos čia su jumis tais istoriniais įvykiais, nes jie tebėra dar gyvi mano prisiminimuose.

Baigdamas mūsų kelionę į Vilnių, noriu dar kartą patvirtinti, kad ne mūsų kaimynai lenkai mums atnešė kultūrą. Nieko prieš gerus kaimynus neturime, tačiau, kai panagrinėjame mūsų istoriją, unija su Lenkija buvo mums ne tik politinis, bet ir kultūrinis nuostolis. 1655-tųjų metų kare su Maskva Lenkija paliko mus vienus grumtis su tuo milžinu. Tuo tarpu unijos priedanga lenkai brovėsi į mūsų tautinį gyvenimą, mūsų diduomenę lenkino ir mūsų kultūrinės vertybės savinos. Čia peršasi rusų revoliucijos metu plėšiant svetimą turtą, posakis: „Kas tavo, tai ir mano, bet kas mano, tai ne tavo“. Tai toks mūsų su lenkais istorinis balansas.

Pr. Visvydas